

Polónyi István

Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet

Anomáliák a felsőoktatás- finanszírozásban

A tanulmány a hazai felsőoktatás-finanszírozás néhány újabb történéseit vizsgálja meg, némi történelmi és nemzetközi kitekintéssel. Célja bemutatni azt, hogy a napjainkban tapasztalható anomáliák – mint például az újabb intézményi eladósodások és azok központi kisegítése (miközben a kancellári rendszer bevezetésével állítólag sikeres volt a felsőoktatás konzolidációja), elbocsátások egyes tudományegyetemeken, hirtelen tandíjemelés – mire vezethetők vissza.

A felsőoktatás finanszírozásának rövid története 2011-től

A felsőoktatás finanszírozása a 2010-es kormányváltás óta igen sok változáson ment át (lásd erről részletesebben: Polónyi, 2017, 2018).

A 1993. évi LXXX., a felsőoktatásról szóló törvény 9. §-a kialakította a felsőoktatás állami finanszírozásának lényegében 2016-ig érvényes szerkezetét, létrehozva a hallgatói, a képzési, a létesítmény-fenntartási, a kutatási, valamint a fejlesztési előirányzatot. Ezek közül a hallgatói előirányzat normatív volt, a képzési és a létesítmény-fenntartási pedig 1996-tól lett normatív, majd 2000-től képlet szerinti.

A 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatás plurális és normatívnak nevezett (valójában képlet szerinti) finanszírozását határozta meg, az 1993-as törvény lényeges támogatási szerkezetét megtartva.

A 2011. évi CCIV. törvény egy darabig továbbra is megtartotta az 1993 óta létező szerkezetet, de elhagyta a normativitást, és a pluralitást is eltorzította.

A 2012-ben egy salátatörvény keretében (2012. évi CCVIII. tv.) hozott változtatás lényege az volt, hogy a törvény addigi változatában nem is szereplő normatívát állami „(rész)ösztöndíjnek” nevezi át, azt is előírva, hogy „a felsőoktatásban folyó képzéseket a normatív képzési támogatáshoz való jogosultság szempontjából finanszírozási csoportokba kell sorolni” (ami egyébként addig is úgy volt).

Nem törvénymódosítás, de a szféra finanszírozása szempontjából rendkívül fontos fejlemény volt a felsőoktatás támogatásának 2012. és 2013. évi – a Széll Kálmán Tervben meghatározott – radikális, közel 100 milliárd forintos csökkentése.

Végül is a 2016. évi CXXVI. törvény megszüntette a felsőoktatás 1993 óta kialakított finanszírozási szerkezetét. A 84. § (2) szerint „Az állami támogatás célja

a) a hallgatói juttatások,

b) a felsőoktatási intézmény 2. § (1) bekezdése szerinti alaptevékenységének

[a 2 § (1) szerint a felsőoktatási intézmény az e törvényben meghatározottak szerint – az oktatás, a tudományos kutatás, a művészeti alkotótevékenység mint alaptevékenység folytatására – létesített szervezet]

- c)-d) –
- e) a hallgatói sport,
- f) egyes speciális felsőoktatási feladatok ellátásának,
- g) a [...] minősített intézmények támogatásának,
- h) kulturális és fejlesztési támogatások biztosítása.”

Ezzel összefüggésben felhatalmazza a kormányt, miszerint „A felsőoktatási intézmény [...] alaptevékenységének biztosítását szolgáló támogatás rendszerét a Kormány rendeletében állapítja meg”. A törvényben a normatíva szó csak a hallgatói támogatásokkal és a doktori ösztöndíjjal kapcsolatban jeleni meg. Ezért érdemes a normatív finanszírozás végrehajtási rendeleteinek módosulásait is áttekinteni.

A kormányváltás után az 50/2008. (III. 14.) (a felsőoktatási intézmények képzési, tudományos célú és fenntartói normatíva alapján történő finanszírozásáról szóló) Korm. rendeletet 2013-ig négyszer módosították, ezt követően azonban, a 2012-2013-as jelentős felsőoktatási támogatáscsökkentés után 2017-ig, a hatályon kívül helyezéséig változatlanul hagyták.

A 2010-es módosítás lényegében mindegyik alapképzési és tudományos normatívát csökkentette, s beiktatta az új, osztatlan képzések normatíváit. 2011-ben a tudományos normatívákat valamennyivel emelték. A 2012-es módosítás során a mesterképzések normatíváját kissé csökkentették és beiktatták „Az egyes képzési területek iránymutató képzési költségkeretei (E Ft/fő/év)” táblázatot a jogszabály 2. mellékleteként. 2013 és 2016 között, a hatályon kívül helyezéséig a jogszabály ezzel a két melléklettel, változatlan normatívákkal és költségkeretekkel volt hatályban, miközben gyakorlatilag intézményfinanszírozásra nem alkalmazták. (De a 2. táblázat az önköltségtérítéshez és a hallgatói röghöz kötéshez szükséges számítások alapjául szolgált).

Végül a 389/2016. (XII. 2.) (a felsőoktatási intézmények alaptevékenységének finanszírozásáról szóló) Korm. rendelet az előző hatályon kívül helyezte 2017 januárjától, illetve szeptemberétől¹, s a helyébe lépett melléklet „a felsőoktatási intézmény által szakra, felsőoktatási szakképzésre, illetve doktori képzésre [...] megállapított alaptámogatással megegyező magyar állami (rész)ösztöndíj összegét”² tartalmazta, amely összegeket a „jogosult hallgatói létszámmal”³ megszorozva adódik ki az „alaptámogatás intézményi összege”. Az alaptámogatás összegét $\pm 10\%$ -kal eltérítik a végzettek (pályakövetési rendszer adatai alapján értékelt) elhelyezkedési jellemzői alapján. Kiegészítő támogatásként megmaradt a fogyatékossgal élő hallgatók után járó kiegészítő támogatása (a korábbi 120 eFt/év helyett 150 eFt/év összegben). Végül is tehát egy viszonylag egyszerű normatív finanszírozást hoz vissza a rendelet (megszüntetve a tudományos normatívákat).

Tegyük hozzá, hogy mint a jogszabály is írja, ez az ún. alaptámogatás, amelyhez még az állam csurran-cseppent lényegében átláthatatlan elvek alapján működő előirányzatokból. Ilyen két előirányzat az 2013-ben megjelent „Kiválóság támogatások” és a „Felsőoktatási

¹ A rendelet kihirdetésekor (2016 decemberében) lépett hatályba, de a felsőoktatási intézmények képzési, tudományos célú és fenntartói normatíva alapján történő finanszírozásáról szóló 50/2008. (III. 14.) Korm. rendeletet csak 2017. augusztus 31-ével helyezte hatályon kívül.

² Az ösztöndíjak (a táblázat keretösszegnek nevezi ezeket, amik lényegében normatívák) szintenként (FOSZ, alapképzés, mesterképzés, doktori képzés) és szakcsoportonként vannak -tól-ig összegekben meghatározva. (A -tól-ig-en belül az intézmény határozza meg az összeget, amennyiben erre nem kerül sor, akkor a minimális összeg a normatíva.)

³ Ez három félév ösztöndíjas hallgatólétszámának súlyozott átlaga: a költségvetési évet megelőző év október 15-i létszám 1/10-e, a költségvetési év március 15-i létszám 5/10-e és a költségvetési év október 15-i létszám 4/10-e. Munkarendtől függetlenül mind a teljes idejű képzésben, mind a részdíjs képzésben vagy távoktatásban tanuló hallgató egy jogosult hallgatónak számít.

struktúraátalakítási alap”, amelyekből nem igazán transzparens, szubjektív elvek alapján nyújt többlettámogatást a kormányzat. A két előirányzat együttes összege 30 milliárd Ft, ami az összes felsőoktatási állami támogatás mintegy 12%-a. Ezzel kapcsolatban a legújabb fejlemény, hogy a „Felsőoktatási struktúraátalakítási alapot” a 2018. évi XL. törvény (ez a 2019. évi központi költségvetési törvény) megszüntette, s annak nem központi támogatásból származó forrásairól úgy rendelkezett, hogy az „a miniszter által vezetett minisztérium fejezetének bevételét képezi, amely bevételt a miniszter a felsőoktatás fejlesztésére fordítja”. (Ezek a források részint a követelmények szerinti képzési időt túllépő, illetve a hazai munkaviszonyban a röghöz kötés időszakát nem teljesítő végzetek állami támogatásának [ösztöndíjának] visszafizetéséből képződött összegek.) Ezzel lényegében ennek a forrásnak az elosztása még átláthatatlanabbá vált.

A 2011 utáni finanszírozási szabályozás tehát igen sok tekintetben ellentmondásos. Bár a törvényből kikerült a normatív finanszírozás fogalma, gyakorlatilag egészen 2013-ig érvényben maradt annak végrehajtási rendelete. A 2012-2013. évi radikális támogatáskivonást követően azonban ellehetetlenült a normatív rendszer alkalmazása, miközben a képzési normatívának állami ösztöndíjjá való átkeresztelése nyilvánvalóan megkövetelte volna annak alkalmazását. Ugyanakkor a hallgatólétszám-csökkenés miatt a minisztériumi vezetőktől is elhangzó érv az volt, hogy létszámcsökkenés mellett nincs értelme a normatív finanszírozásnak. Más oldalról a minisztérium szakértői anyaga többször érvelt amellett, hogy a normatív finanszírozást nem kell „leváltani”.

Ez a nem leváltás azonban csak a felsőoktatás támogatásának konszolidálódása és az állami támogatás mint ösztöndíjas konstrukció rögzülése nyomán vált realitássá. Ez egy lényegében egyszerű normatív finanszírozási metódust jelentet, amit a 389/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet vezetett be, amelynek alapja az államilag támogatott hallgatólétszám és a (szakok szerint) differenciált (állami ösztöndíjnak nevezett) normatívák. Ehhez még kapcsolódik valamennyi többlettámogatás szubjektív, nem transzparens elosztása.

Az oktatói béremelés és következményei

Az egyetemi tanári munkakör 1. fizetési fokozatának a költségvetési törvényben megállapított, garantált összege – ami mint vetítési alap meghatározza valamennyi felsőoktatási oktatói kategória bérét – közel egy évtizedig, 2009-től 2016-ig 437 300 Ft/ hó volt. Ekkor

A 2011 utáni finanszírozási szabályozás tehát igen sok tekintetben ellentmondásos. Bár a törvényből kikerült a normatív finanszírozás fogalma, gyakorlatilag egészen 2013-ig érvényben maradt annak végrehajtási rendelete. A 2012-2013. évi radikális támogatáskivonást követően azonban ellehetetlenült a normatív rendszer alkalmazása, miközben a képzési normatívának állami ösztöndíjjá való átkeresztelése nyilvánvalóan megkövetelte volna annak alkalmazását. Ugyanakkor a hallgatólétszám-csökkenés miatt a minisztériumi vezetőktől is elhangzó érv az volt, hogy létszámcsökkenés mellett nincs értelme a normatív finanszírozásnak. Más oldalról a minisztérium szakértői anyaga többször érvelt amellett, hogy a normatív finanszírozást nem kell „leváltani”.

a kormány „nagyszabású”, 25%-os – de elnyújtott emeléssel megvalósuló – felsőoktatási bérnövelést határozott el, amelynek nyomán 2017-ben 528 000, 2018-ban pedig (és ma, 2019-ben is) 554 400 Ft/hó lett az oktatói fizetések alapjául szolgáló egyetemi tanár 1 munkakör fizetése.

Azontúl, hogy a béremelés részint alig oldott meg valamit – a reálértékeket figyelembe véve lényegében nem jelentett növekedést, és az oktatói ranglétra béregyenlőtlenségein sem segített (lásd erről: Polónyi, 2016) –, 2018-ra jelentős kondicionális gondokat okozott a felsőoktatási intézményeknek, mivel állami többlettámogatás nélkül (változatlan normatívák mellett) valósult meg.

Ugyanakkor a felsőoktatás-politika depresszív hatása nyomán a hallgatólétszám egy-két kivétellel lényegében minden felsőoktatási intézményben csökkent, különösen a vidéki alkalmazott tudományegyetemeken, amelyek főiskoláról történt átkeresztelésük ellenére egyre kevesebb hallgatót tudtak, tudnak vonzani. Más oldalról az intézmények nem kis részében az oktatólétszám viszont növekedésnek indult (1. táblázat).

1. táblázat. Néhány állami felsőoktatási intézmény hallgató- és oktatólétszám-változása 2014/2015 és 2017/2018 között

	2017/2014	2017/2014
	Hallgatólétszám- változás	Oktatólétszám- változás
Budapesti Corvinus Egyetem	81%	79%
Budapesti Gazdasági Főiskola	102%	125%
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	91%	104%
Debreceni Egyetem	93%	113%
Dunaújvárosi Főiskola	73%	98%
Eötvös József Főiskola	55%	72%
Eötvös Loránd Tudományegyetem (szombathelyi karral)	103%	137%
Eszterházy Károly Főiskola (Károly Róberttel együtt)	68%	119%
Kaposvári Egyetem	90%	100%
Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem	102%	115%
Magyar Képzőművészeti Egyetem	89%	83%
Magyar Táncművészeti Főiskola	81%	120%
Miskolci Egyetem	92%	98%
Moholy-Nagy Művészeti Egyetem	90%	104%
Nemzeti Közszerződési Egyetem	110%	127%
Kecskeméti Főiskola (Szolnoki Főiskolával)	80%	130%
Nyíregyházi Főiskola	80%	102%
Nyugat-Magyarországi Egyetem (Soproni Egyetem)	32%	34%
Óbudai Egyetem	88%	84%
Pannon Egyetem	86%	117%
Pécsi Tudományegyetem	97%	139%
Semmelweis Egyetem (Pető Andrással együtt)	99%	130%
Széchenyi István Egyetem	117%	133%
Szegedi Tudományegyetem	90%	90%
Szent István Egyetem	98%	119%

Forrás: Oktatási Hivatal felsőoktatási statisztika

Megjegyzés: egyes esetekben (pl. NYME, SE, EKE, SZIE, ELTE, SOTE) az intézményi átalakulások – karok elvétele, illetve csatlakozása – miatt az adatok kisebb-nagyobb mértékben torzak.

A 2014/2015. és 2017/2018. tanévek között az összes hallgatólétszám kb. 8%-kal csökkent (az oktatólétszám pedig 11%-kal növekedett) az állami felsőoktatásban. A nem változó normatívák, a csökkenő hallgatólétszám (amelynek hatása, bár tompítottan hat a szabályozás miatt, de ennyi idő alatt jól érzékelhető hatású) és a növekvő oktatói bérek értelemszerűen kiváltották néhány intézmény anyagi gondjait és eladósodását.

A következmény a most kiszivárgott minisztériumi konszolidáció. „Hat állami fenntartású felsőoktatási intézmény – Dunaújvárosi Egyetem, Eötvös József Főiskola, Eszterházy Károly Egyetem, Kaposvári Egyetem, Nyíregyházi Egyetem, Soproni Egyetem – a demográfiai viszonyokból fakadó folyamatosan csökkenő hallgatói létszám, a finanszírozási rendszer rugalmatlansága (a hallgatói létszámváltozásra késleltetve reagál), az egyes képzések alulfinanszírozottsága (az önköltséget nem fedező költségkeret-maximum) és ennek következményeként a csökkenő állami támogatás mértéke miatt nehéz gazdálkodási helyzetbe került” (Az Orbán-kormány..., 2019). 2,76 milliárd forintos intézménykonszolidációval segít a kormányzat. (Zárójelben érdemes megemlíteni, hogy a kiszivárgott EMMI anyag jól érzékelhetően kritizálja a bevezetett normatív finanszírozást, amely az azóta megszűnt – illetve innovációssá átvedlett – Nemzeti Fejlesztési Minisztérium produktuma.)

A konszolidáció azért meglepő, mert a kormány több tagja büszkélkedett már azzal, hogy a kancellári rendszer megoldotta a felsőoktatás „felelőtlen gazdálkodását”. A dolog szépséghibája, hogy részint a „felelőtlen gazdálkodás” miatti eladósodás a Széll Kálmán Terv nyomán bekövetkezett radikális támogatáscsökkenés következménye volt, részint a kancellári rendszer konszolidációs mechanizmusa mindig is a kiegészítő támogatások kijárásán alapult.

A most konszolidálandó intézmények tehát végül is a felsőoktatás-politika „saját halottjai”. A legnagyobb hallgatólétszám-csökkenést elszenvedő intézményekről van szó, amelyek közül némelyik oktatólétszáma is növekedett. (A megsegített intézmények sorából csak a Kaposvári Egyetem lóg ki, ahol csak 10% volt a hallgatólétszám-csökkenés és az oktatólétszám nem változott. Náluk nyilvánvalóan a protekció és/vagy a szándékos eladósodás játszik szerepet a megsegítettek közé kerülésben.)

De az 1. táblázat arra is magyarázatot ad, hogy miért kényszerül az ELTE (és néhány kevesebb publicitást kapott egyetem) létszámelbocsátásra.

Normatíva-emelés tandíjkihátással

A felsőoktatásban 2018 végén és 2019 elején tapasztalható létszámcsökkentések nyomán a kormányzat az intézménykonszolidáción kívül más lépésre is rászánta magát, amit az EMMI január 16-i közleménye világga is kürtölt: *A Kormány elkötelezett a felsőoktatás megfelelő finanszírozása mellett*⁴ Mint a közlemény írja: „Éppen ezért a Kormány 2018 decemberében elfogadta a természettudomány, informatikai, bölcsészettudományi, agrár, valamint a pedagógusképzés finanszírozási keretösszegének felső értékét, ezzel biztosítva, az egyes intézmények a valós önköltségük alapján hirdessék meg a képzéseiket és ennek megfelelően kapják meg az alaptámogatást. Vagyis az ez év szeptemberétől induló képzések esetén az intézményeknek, tehát az ELTE-nek is lehetősége lesz a megemelt képzési önköltségen meghirdetni a képzéseit, a képzési alaptámogatást pedig a megemelt képzési önköltség alapján kapja majd meg.” Majd a közlemény később ismét kiemeli az ELTE-t (nyilvánvaló ugyanis, hogy az ország legnagyobb tudományegyetemének két tradicionális karán, a TTK-n és a BTK-n zajló oktatólétszám-csökkentés a felsőoktatás-politika kudarcából adódik): „A képzések fejlesztéséhez a szakterület a finanszírozási rendelet alapján speciális támogatást biztosít. 2019-ben prioritásként a fenti képzési területek esetében felmerülő feladatok finanszírozása valósul meg, így az ELTE is jelentős forráshoz jut.”

⁴ Az EMMI-közlemény forrása: <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/oktatasert-felelos-allamtikarsag/hirek/a-kormany-elkotelezett-a-felsooktatás-megfelelo-finanszirozasa-mellett> Utolsó letöltés: 2019.01.21.

A 2. táblázat mutatja, hogy mi is történt. Három alapképzés (a bölcsészettudományi [kivéve: pszichológia szak], az informatikai és a természettudományi képzési terület) szakjai esetében történt ún. „költségkeret” (ami normatívát és önköltséget is jelent) felsőhatár-emelés (bölcsészénél 50%, informatikainál 8%, természettudományinál 67%). Mesterképzésnél is ugyanezen szakok esetében, valamint a műszaki képzési területen (bölcsészénél és műszakiaknál 25%, informatikaiaknál 18%, a természettudományiaknál 75%). Az osztatlan képzések esetében az agrárszakoknál 20%-os, az állatorvosinál és a tanár szakoknál 25%-os felsőhatár-emelés, a hitéleti szakoknál 14%-os emelés (a hitéleti szakoknál nincs alsó-felső határ, csak normatíva – amit gyakorlatilag minden esetben az állam fizet).

A 1713/2018. (XII. 17.) (a felsőoktatási intézmények alaptevékenysége finanszírozásával összefüggő többlettámogatás biztosításáról szóló) Korm. határozat értelmében ez a normatíva-emelés 2019-ben 1,4 milliárd forintot jelent (amelyből mintegy 150 millió a nem állami intézmények támogatásnövekedése), 2020-ban pedig 3,55 milliárd forintot (ebből 370 millió a nem állami intézményeké). Ez a támogatásnövelés a 2019-es összes állami támogatás 0,5%-a (!).

2. táblázat. A „költségkeret”-emeléssel érintett szakcsoportok 2019-ben

Képzési terület/ Doktori tudományterület	2017				2019			
	Költségkeretek (E Ft/fő/év)				Költségkeretek (E Ft/fő/év)			
	Alapképzés		Mesterképzés		Alapképzés		Mesterképzés	
ALAP- ÉS MESTERKÉPZÉS	-tól	-ig	-tól	-ig	-tól	-ig	-tól	-ig
Bölcsészettudomány képzési terület szakjai (kivéve: pszichológia)	230	400	450	600	230	600	450	750
Informatika képzési terület szakjai	360	600	650	850	360	650	650	1000
Műszaki képzési terület szakjai	350	650	610	800	350	650	610	1000
Természettudomány képzési terület szakjai	350	600	610	800	350	1000	610	1400
			Osztatlan képzés				Osztatlan képzés	
OSZTATLAN KÉPZÉS			-tól	-ig			-tól	-ig
Állatorvosi szak			2000	2400			2000	3000
Agrármérnöki, erdőmérnöki szakok			450	500			450	600
Tanár szakok			600	800			600	1000
Hitéleti képzési terület szakjai			700				800	

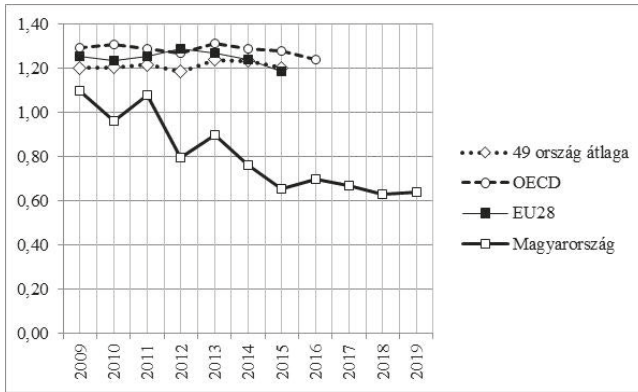
Forrás: A 389/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet és 2018-as módosításának mellékletei alapján saját szerkesztés

Ugyanakkor a jogszabálymódosításnak van egy súlyos következménye a költségterítéses hallgatók felé, nevezetesen a tandíjemelés, hiszen a „költségkeretnek” nevezett normatíva egyben a képzés önköltsége is. A mai szabályozások értelmében a költségkeret-emelés – amennyiben az intézmény is emeli vele az önköltség összegét (amit ha nem tesz meg, akkor a támogatási norma sem emelkedik) – az új tanév kezdetétől (tehát a gazdasági év kezdete után fél évvel) – sok hallgató számára meglepetést okozva – tandíjnövekedést jelent a nem ösztöndíjas hallgatók számára.

A nemzetközi gyakorlatban alighanem példa nélküli finanszírozási rendszert sikerült tehát kialakítani a magyar felsőoktatásban: az állami támogatás növelése automatikusan tandíjemelést hoz magával (már ha az intézmény meg akarja kapni a normanövekményt).

Egy kis nemzetközi kitekintés

Nemzetközi összehasonlításban a magyar felsőoktatás finanszírozásának terjedelme meglehetősen kedvezőtlen képet mutat. Mint az 1. ábrán látható, miközben a fejlett országok felsőoktatásának állami támogatása (pontosabban fogalmazva kormányzati támogatása) átlagosan 1,2% körül mozog a GDP-hez viszonyítva, ugyanakkor a magyar felsőoktatás állami támogatása 2009-2015 között majdnem a felére esett, s 2015-ben 0,66% volt, s nagyjából ezen a szinten állandósult a mai napig.

1. ábra. A felsőoktatás állami támogatása a GDP-hez viszonyítva (Forrás: 2009-2015: <http://data.uis.unesco.org/?queryid=181>, Government expenditure on education as a percentage of GDP [%]; 2016: Education at a Glance 2018 [Total public expenditure on education as a percentage of total government expenditure]; 2017 és 2018 magyar adatok: saját számítás) (Megjegyzés: 49 ország = OECD + EU28 + G20 országok)

De végül is az állami támogatás illeten alakulása összhangban van a kormányzat felsőoktatással kapcsolatos elképzeléseivel, amelyet a *Fokozatváltás a felsőoktatásban. Középtávú szakpolitikai stratégia. 2016* című anyag leír. A felsőoktatás finanszírozásával kapcsolatban a szöveg azt hangsúlyozza, hogy jelenleg a felsőoktatás túlságosan az állami forrásoktól függ. A *Fokozatváltás* elvárása a felsőoktatási intézményekkel szemben, hogy alaptevékenységük, oktatási és kutatási tevékenységük során egyre nagyobb mértékben támaszkodjanak a saját bevételekre, külső, piaci forrásokra, így a külső bevételi források stabilizálásával csökkenhet függőségük a mindenkori költségvetési forrásoktól (Fokozatváltás..., 2016. 52.). Létre kell jöjjenek azok a struktúrák és üzleti modellek, amelyek nyomán megfelelő nagyságrendben megjelennek a közvetlen tevékenységből adódó források, jelentős részben a hallgatók egyéni tehervállalásából és a K+F+I tevékenység értékesítéséből adódóan (Fokozatváltás..., 2016. 55.).

Ugyanakkor jelenleg a magyar felsőoktatás forrásainak mindössze szerény része (kb. egyötöde⁵) származik K+F pályázatokból, és különösen alacsony (a 2015. évi zárszámadási törvény alapján becslve 5% sincs) a gazdasági, vállalati forrásokból, megrendelésekből származó bevétel.

Ezeket a tényeket és a kormányzat elképzeléseit egybevetve elég nyilvánvalónak tűnik, hogy a hazai felsőoktatás jövőjét az állandósult finanszírozási anomáliák fogják jellemezni.

5 A felsőoktatási kutatóhelyek kutatási, fejlesztési ráfordításai (67,8 milliárd Ft) és a felsőoktatási bevételek (325,8 milliárd Ft – tervszám szinten) aránya 21% (a 2017. évi adatok részint a KSH, részint a költségvetési törvény adatai).

Befejezés helyett

A hazai felsőoktatás elmúlt tíz évét az állami források beszűkülése mellett a finanszírozási rendszer átalakulása jellemezte. A mindezek nyomán kialakult intézményi gazdálkodási nehézségeket a kormány a kancellári rendszer bevezetésével (lásd erről: Kováts, 2016), s ezzel együtt a gazdasági és nem kis részben az akadémiai (oktatási és kutatási) autonómia radikális korlátozásával, valamint eseti, kézzel vezérelt konszolidációs pénzosztogatással próbálta kezelni. Az intézmények kondicionális helyzete azonban tartósan rossz, ami nyilvánvalóan a minőség rovására megy, hiszen az intézmények az idősebb és tapasztaltabb (és ezért fizetési besorolásuk miatt „drága”) oktatók elbocsátására kényszerülnek, és az oktatás, kutatás feltételei is romlanak.

Félő, hogy az állami források bővülése és a gazdálkodási szabadság kiszélesítése nélkül a helyzet tovább romlik.

Egyre nyilvánvalóbban irreálissá válik az az egyébként eredetileg is erősen megmosolyogtató cél, amelyet a kormányzat stratégiának nevezett anyaga hangsúlyoz: „Minden [magyar felsőoktatási] intézmény világszínvonalú [kell legyen] azokban a diszciplínákban, amelyek a saját kiemelt területéhez tartoznak, [...]” (Fokozatváltás..., 2016. 13.)

Irodalom

Az Orbán-kormány javítaná a saját hibáját, gyorssegélyt kap hat, a csőd szélén imbolygó egyetem. (2019) *168 óra*, január 12.

Fokozatváltás a felsőoktatásban. Középtávú szakpolitikai stratégia (2016). http://www.kormany.hu/download/c/9c/e0000/Fokozatvaltas_Felsooktatásban_HONLAPRA.PDF Utolsó letöltés: 2017.06.05.

Kováts Gergely (2016). *A kancellári rendszer bevezetése a magyar felsőoktatásban: Tapasztalatok és várakozások*, Budapest: Corvinus Egyetem, Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja.

Polónyi István (2016). Felsőoktatás a koncepciók keresztútján. *Köz-gazdaság*, 10(2), 209-222.

Polónyi István (2017). Finanszírozási libikóka. *Educatio*, 26(4), 603-624.

Polónyi István (2018). A hazai felsőoktatás elmúlt 10 évének néhány gazdasági jellemzője. In Kováts Gergely & Temesi József (szerk.), *A magyar felsőoktatás egy évtizede. 2008-2017* Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja. 79-101.

Absztrakt

A tanulmány a hazai felsőoktatás-finanszírozás néhány újabb történéseit vizsgálja meg, némi történelmi és nemzetközi kitekintéssel. Célja bemutatni azt, hogy a napjainkban tapasztalható anomáliák – mint például az újabb intézményi eladósodások és azok központi kiegészítése (miközben a kancellári rendszer bevezetésével állítólag sikeres volt a felsőoktatás konszolidációja), elbocsátások egyes tudományegyetemeken, hirtelen tandíjemelés – mire vezethetők vissza.

Az írás megállapítja, hogy a hazai felsőoktatás elmúlt tíz évét az állami források beszűkülése mellett a finanszírozási rendszer átalakulása jellemezte. Nemzetközi összehasonlításban a hazai felsőoktatás kormányzati forrásai (az állami támogatások aránya a GDP-hez viszonyítva) jelentősen elmaradnak a fejlett országok átlagától. A mindezek nyomán kialakult intézményi gazdálkodási nehézségeket a kormány a kancellári rendszer bevezetésével – s ezzel együtt a gazdasági autonómia radikális és az akadémiai (oktatási és kutatási) autonómia vele járó nem jelentéktelen korlátozásával –, valamint eseti, kézzel vezérelt konszolidációs pénzosztogatással próbálta kezelni. Az intézmények kondicionális helyzete azonban tartósan rossz, ami nyilvánvalóan a minőség rovására megy, hiszen az intézmények az idősebb és tapasztaltabb oktatók elbocsátására kényszerülnek, és az oktatás feltételei is romlanak. Félő, hogy az állami források bővülése és a gazdálkodási szabadság kiszélesítése nélkül a helyzet tovább romlik. Egyre nyilvánvalóbban irreálissá válik a kormányzati stratégiának nevezett anyag azon célkitűzése, amely szerint minden magyar felsőoktatási intézmény világszínvonalú kell legyen azokban a diszciplínákban, amelyek a saját kiemelt területéhez tartoznak.